

Werken aan DNA veranderingen

Reactie op het boek van Rene van Loon

Dr. K. H. Zwijze-Koning

PLOMPETORENGRACHT 3 | 3512 CA UTRECHT

Werken aan DNA-veranderingen

Gefeliciteerd

René, allereerst gefeliciteerd met dit mooie boek dat je vandaag aan de buitenwereld presenteert en waar je zojuist uitgebreid over hebt verteld. Ik zeg het met nadruk, het is echt een prachtig boek geworden met waardevolle inzichten voor elke kerk om haar gastvrijheid mee te vergoten. Ik mocht het in aanloop naar deze dag alvast 'voorlezen' en mij is gevraagd om in mijn reactie in te gaan op je onderzoek en de resultaten ervan. Ook om er nog eens kritisch op te reflecteren. Nou, dat valt nog niet mee als je het met zoveel plezier gelezen hebt als ik. Met Paulus vraag ik mij dan ook af: *Wat zullen wij dan nog van deze dingen zeggen?* Ik wil er een paar dingen uitlichten.

Gedetailleerd inkijkje

Het viel me allereerst op hoe respectvol en waarderend je omgaat met alle onderzoeksresultaten die de deelnemers uit je onderzoek je aanreiken. Met de vele uitspraken van respondenten ga je zorgvuldig om en tijdens het lezen van het boek wordt duidelijk dat je het liefst alle uitspraken één op één had opgenomen in de hoofdstukken van je boek. Dit omdat je de feedback die deze uitspraken bevat zo enorm waardeert. Op deze manier bied je aan je respondenten eigenlijk een enorme gastvrijheid aan om aan het woord te zijn in je boek en dat valt erg te prijzen in je.

Op de Theologische Universiteit in Utrecht wordt vaak een beetje meewarig naar mij gekeken als ik zeg dat ik kwantitatief onderzoek (met behulp van vragenlijsten) heel leuk vind om te doen. Mijn collega's houden vooral van interviews doen en van langlopend actieonderzoek, maar ik weet uit eigen ervaring hoe leuk en inzichtvol het is om vragenlijst onderzoek uit te voeren. Ik zeg dan vaak: *'elk papiertje is waardevol', 'elke ingevulde vragenlijst is belangrijk en representeert een persoon'*. Ik herken deze voorliefde bij jou ook heel erg --- ook in je schrijfstijl. Je laat de deelnemers van je onderzoek eigenlijk 'shinen' in je boek en houdt zo de kerken waar het onderzoek plaatsvond, en ons als lezers van dit boek, een spiegel voor.

Door de uitgebreide opzet van je vragenlijst, waar je vele thema's bij langs gaat, krijg je als lezer een gedetailleerd inkijkje in welke gedachten en gevoelens er bij gasten naar boven komen die een kerkdienst bezoeken. Doordat je bovendien zelf zorgvuldig door alle uitspraken gegaan bent, ze thematisch gesorteerd hebt en er ook zinvolle analyses op doet, zorgt dit ervoor dat je als lezer niet verdwaalt in de details. Op deze manier komen er tal van mooie uitspraken voorbij en je proeft in deze uitspraken de mix van *nieuwsgierigheid*, *verwondering* en soms ook *onwennigheid* die bezoekers van een kerkdienst ervaren. Bijna alsof je er zelf bij was.

Zo klinkt het bijvoorbeeld ten aanzien van de binnenkomst in het kerkgebouw:

‘Wat mij verbaasde toen ik binnenkwam was dat iedereen hardop met elkaar zat te kletsen’

‘Er hing een gezellige en uitnodigende sfeer terwijl de stroom van vriendelijke mensen naar binnen ging en elkaar begroette’

‘De buitenkant van het gebouw weerspiegelde niet de vreugde die binnen voelbaar was’

Dit gaat steeds zo door. Er volgen uitspraken rondom het gebouw waar de dienst plaatsvindt, de mensen die gasten er aantreffen, de muziek die klinkt, de woorden die gesproken worden en de rituelen die uitgevoerd worden.

Het is zonder meer het mooiste aspect van je hele boek: je waardering voor de deelnemers aan je onderzoek, hoe serieus je hun antwoorden neemt, en de positie waar je hen in plaatst: zij zijn de werkelijke sterren van deze dag en je bent hen zeer gastvrij geweest door hen uitgebreid en zorgvuldig te quoten in je boek.

Hulde daarvoor.

Eenvoudige adviezen

Zoals je zelf ook aangeeft zijn uit de vele uitspraken vaak al eenvoudige adviezen te destilleren waarmee je de ervaren gastvrijheid in een kerkdienst zou kunnen vergroten. Je noemt zelf bijvoorbeeld al hoe vreemd het eigenlijk overkomt op gasten als de kerkenraad bij binnenkomst op de eerste rij gaat zitten met de rug naar gemeenteleden en bezoekers toe en hoe je daar door feedback van een gast ten aanzien van dit punt anders over bent gaan denken.

Ander voorbeeld. In mijn eigen gemeente waar ik kerk staat er altijd één iemand bij de deur ter verwelcoming van gasten, maar in het boek wordt geschetst hoe belangrijk het is om juist met twee personen bij de deur te staan. Op deze manier kan er ook even aandacht zijn voor iemand die wat meer aandacht nodig heeft, doordat er bijvoorbeeld net een ingrijpende

gebeurtenis in zijn of haar leven heeft plaatsgevonden, zonder dat dit meteen ten koste gaat van anderen die welkom geheten moeten worden. Zo eenvoudig kan het zijn.

Andere uitspraken die vragen om eenvoudige aanpassingen dienen zich vervolgens snel aan. Aangezien gasten vaak niet weten hoe een kerkdienst precies zal verlopen, bestaat er behoefte bij hen aan een overzicht ten aanzien van hoe de dienst ongeveer zal verlopen. Dus is je eenvoudige conclusie: presenteer hen met een uitgeprinte liturgie of geef in een overzicht dia voorafgaand aan de dienst op de beamer weer hoe de dienst ongeveer zal verlopen.

Laatste voorbeeld. Na afloop van de dienst is het verleidelijk om weer te gaan koffiedrinken met de vaste mensen om je heen, maar de uitspraken van gasten schetsen hoe belangrijk het is om juist ook oog te hebben voor wie alleen staat bij de koffie en voor wie een beetje ongemakkelijk blijft hangen na een kerkdienst in de onzekerheid of hij of zij er wel helemaal bij hoort.

Zomaar wat lukraak gekozen voorbeelden die bij mij bleven hangen na het lezen van de gedachten van gasten over dit alles. Mijn conclusie hierbij? De opzet van je vragenlijst en de ervaringen van deelnemers bij elk onderdeel, maken het voor de lezer mogelijk om zich helemaal te verdiepen in de ervaringen van gasten en daar waar nodig eenvoudig verbeteringen aan te brengen om de ervaren gastvrijheid te vergroten.

Kleine stappen doen ertoe

Twee weken geleden ontvingen wij zo'n zestig gemeenteleden uit heel Nederland op de TUU. We keken met hen terug op het 2-jarig verandertraject dat ze bij ons doorlopen hebben, bij Kerk2030. Eén van de eerste conclusies die opkam uit de zaal was: *'kleine stappen doen er toe'*. Bij kerkvernieuwing denk je misschien in eerste instantie aan grote meeslepende veranderingen die alles omgooien qua gemeente-zijn, maar bij Kerk2030 zien we dit toch echt anders. Juist ook de kleine veranderingen doen ertoe. Het is goed om als gemeente te zoeken naar waar kleine aanpassingen de gerichtheid op God van gasten kunnen bevorderen. Of in ieder geval: dat overduidelijke obstakels die er kunnen bestaan uit de weg geruimd worden. Je boek biedt hiervoor tal van aanknopingspunten.

Werken aan DNA-veranderingen

Niet alleen de onderzoeksresultaten zijn de moeite waard om te lezen, ook de verschillende interviews in je boek bieden waardevolle inzichten ten aanzien van gastvrijheid. In de interviews komen verschillende missionair ingestelde gemeenteleden en ouderlingen aan het woord en bij hen lees je iets over hoe zij gastvrijheid structureel proberen in te bedden in het gemeente-zijn. Dat laatste lijkt me een belangrijke exercitie: *hoe maak je gastvrijheid nou een vast onderdeel van het gemeente-zijn?*

Want organisatieverandering bestaat voor een deel misschien uit het realiseren van een aantal quick fixes: een snelle, directe oplossing doorvoeren voor iets, een adequaat ingrijpen bij een ander punt --- maar dat is natuurlijk nooit het hele verhaal. Echt werk maken van veranderen bestaat vooral uit het werken aan zaken die spelen op het DNA-niveau van een gemeente. Dat vraagt om een ander type van 'oplossen' dan hierboven beschreven - een ander type van oplossen ook dan veel activistische kerken gewend zijn - *namelijk dat van wachten op God, bidden en samen de stilte zoeken*. Bij het werken aan veranderingen op het DNA-niveau van een gemeente is het belangrijk om tijd te nemen om te luisteren naar God en elkaar in dit hele proces. *Tijd nemen voor voelen, voor vragen stellen.... en God en elkaar hierin ontmoeten*.

Vragen die zich dan aandienen klinken heel anders dan we misschien gewend zijn:

- Hoe kunnen wij met de Heilige Geest samenwerken om gastvrij aanwezig te zijn in ons dorp of de stad waar we plaatselijk kerk zijn?
- Hoe kunnen wij meer relationeel vaardig worden en mensen helpen om een ontmoeting met de levende God te ervaren?
- Hoe kunnen wij de wijsheden uit de Bijbel, die al vele eeuwenlang bestaan, doorgeven aan een generatie die leeft in een werkelijkheid waarin God geen rol meer speelt?

Dit soort vragen zijn niet eenvoudig te beantwoorden en ze roepen vaak ook ongemak op: liever steken we onze handen uit de mouwen en gaan we lekker praktisch aan de slag. Maar trage vragen werkelijk op je in laten werken *is* - en misschien is het wel *juist* - een vorm van hard werken. Luisteren naar God... wachten op inzichten van de Geest hierover, dat vergt discipline, concentratie en toewijding. Het vraagt ook het verdragen van het ongemak dat dit soort vragen oproept.

Laten we daarom tot slot hier samen nog wat meer bij stil staan: *Hoe werk je nou aan dit soort DNA-veranderingen in je gemeente? Hoe maken we nou dat gastvrijheid in het DNA komt te zitten van ons gemeente-zijn?* Dat het voortvloeit uit – ik zeg het maar even een beetje romantisch – uit het hart van ieder gemeentelid. Het lijkt mij dat we daar allemaal, zoals we hier vandaag bij elkaar zitten, een verlangen naar hebben dat dat zo is.

Van onderop

Ik kan daar veel over zeggen als organisatiekundige, maar wil jullie in deze setting vooral één ding aanreiken: échte, blijvende verandering, *transitie* zo je wilt, ontstaat altijd van onderop. Bij het Expertisecentrum Kerkvernieuwing werken we met kerken uit het hele land aan dit soort DNA-veranderingen waar we het nu over hebben. Wij benadrukken dan altijd dat het van onderop komen tot een keuze voor een richting - belangrijk is voor het op gang brengen van een duurzame, blijvende ontwikkeling in de gemeente. Op deze manier werken de kerken bij ons echt aan een *cultuurverandering* in hun kerk.

Dat zou ik ook ons toewensen zoals we hier zitten, en zoals we straks aan de slag gaan met de resultaten van je onderzoek. Dat we in onze plaatselijke kerken met teams van gemeenteleden gaan werken aan een cultuurverandering ten aanzien van gastvrijheid. Zo'n beweging ontstaat altijd incrementeel, van onderop. Ze begint bij daar waar we God aan het werk zien in de levens van met name gasten en vandaaruit wordt, door het team dat zich hier mee bezighoudt, van onderop gezocht naar kleine stapsgewijze veranderingen vooruit.

Zo'n bottom up-beweging kent ook altijd een aantal voorlopers die in dit alles het voortouw nemen. Zij vormen samen het missionaire team of gastvrijheidsteam (geef het een naam) dat qua doordenken van deze trage vragen vooroploopt. Een team van mensen dat erop ingesteld is om te leren ten aanzien van gastvrijheid en nieuwe ervaringen op te doen ten aanzien van de omgang met gasten. Samen doorlopen zij deze fase van leren en experimenteren.

Alle goede bedoelingen ten spijt zou het namelijk zo kunnen zijn dat we naar huis gaan vandaag met het voornemen *tot enkele oppervlakkige en wat cosmetische aanpassingen* in onze betoonde gastvrijheid naar gasten. Ik roep ons er hiertoe op, en ik weet dat René en vele met jullie zoals jullie hier zitten dit ook zo voelen, dat we echt werk gaan maken van het werkelijk transformeren van onze kerkcultuur naar *open, gastvrije geloofsgemeenschappen*. Naar gemeenschappen waar de Geest vrijelijk kan stromen om mensen te bereiken, en waar God gevonden kan worden door gelovige en niet gelovige gasten.

Een dergelijke cultuuromslag is een zaak van de lange adem en vooral van Geestkracht, maar het is de enige manier, om stapje voor stapje, te bewegen richting werkelijke transitie: een fundamentele systeemverandering. Dergelijke duurzame kerkvernieuwing is gebaat bij het identificeren en stimuleren van *kleine kiemen* van waar die nieuwe werkelijkheid reeds zichtbaar wordt. Daarvoor bieden je onderzoek, je conclusies en de verschillende missionaire initiatieven die je in je boek beschrijft, mooie aanknopingspunten.

Ik zou dan ook zeggen: laten we in dat spoor verder gaan, met elkaar doorpraten over die mooie eerste kiemen van gastvrijheid die we overal in ons land al waarnemen. Laten we blijven kiezen voor het zoeken naar diepgang en het stellen van trage vragen.

Zo bouwen we met elkaar aan de komst van het Koninkrijk van God hier op aarde. Zo dragen we eraan bij dat de God van de hemel, en de gastvrijheid die Hij biedt aan mensen om heel dicht bij Hem te komen, dat die God van de hemel, voet aan de grond krijgt hier op aarde, in ons.

René van harte gefeliciteerd met het uitkomen van dit boek.

